
Kyrkomötet Förvaltarekapsutskottets betänkande 2018:1

Sammanhållet klimatarbete

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motionerna 2018:52, 2018:55 samt 2018:74. Då klimatförändringarna sannolikt är den största gemensamma utmaningen som mänskligheten står inför anser Förvaltarekapsutskottet det nödvändigt att ta ett samlat strategiskt grepp om klimatarbetet i Svenska kyrkan. Utskottet föreslår därför att kyrkomötet bifaller motion 2018:55. Då frågan om solcellsanläggningar ingår i en sådan kraftsamling föreslår utskottet att motion 2018:52 avslås. Likaså föreslås avslag på motion 2018:74 då begreppet Kyrkoreservat redan är etablerat.

Till betänkandet finns en reservation.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:52, punkt 1.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:52, punkt 2.
3. Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2018:55.
4. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:74.

Motionernas förslag

Motion 2018:52 av Leif Nordlander, Utredning om solcellsanläggningar

Kyrkomötet beslutar att

1. uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en utredning med ekonomisk, miljömässig och teologisk analys om hur Svenska kyrkans byggnader kan användas för att producera el med solceller.
2. uppdra till kyrkostyrelsen att kontakta berörda myndigheter för att få ändrad praxis avseende etablering av solcellsanläggningar.

Motion 2018:55 av Jesper Eneroth, Nationellt täckande program för klimatstrategi

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att undersöka och i enlighet med motionens förslag arbeta fram former för framtagande av ett nationellt täckande program för klimatstrategi, så att arbetet ska kunna genomföras i samtliga stift.

Motion 2018:74 av Terence Hongslo m.fl., Kyrkoreservat

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att skapa ett nytt begrepp: kyrkoreservat.

Bakgrund

Ett biskopsbrev om klimatet

I maj 2014 lanserades *Ett biskopsbrev om klimatet*. I brevet uppmanar Svenska kyrkans biskopar, med teologiska utgångspunkter, alla delar av samhället att bidra till en skyndsam klimatomställning. Biskoparna ger Svenska kyrkans samtliga nivåer uppmaningen att låta gudstjänstlivet uttrycka för det hopp som ger kraft och engagemang för hela skapelsens framtid, att studera bibeltexter om vårt skapelseansvar, lära mera om klimatkrisen, genomföra aktiviteter för en hållbar och rättvis livsstil samt att använda de redskap som finns för att stödja klimat- och miljöarbete, exempelvis *Svenska kyrkans miljödiplomering*. Biskoparna uppmanar oss att sätta ambitiösa mål för energibesparingar för Svenska kyrkans fastigheter och använda förnybar energi. Likaså låta förvaltningen av kyrkans ekonomiska tillgångar; aktier, skog och mark bidra till att minska klimatpåverkan och påskynda klimatomställningen.

Klimaträttvisa och klimatavtal

I Svenska kyrkans internationella sammanhang vittnar samarbetskyrkor och trosbase-erade organisationer om hur pågående klimatförändringar i form av exempelvis temperaturhöjning, extremväder och minskade skördar slår hårt mot redan utsatta människor.

Inom ACT-alliansens policydialog med beslutsfattare i Sverige och internationellt lyfts begreppet *klimaträttvisa* för att visa det ansvar länder och aktörer med mer resurser har, dels när det gäller att minska de egna ländernas utsläpp, dels i syfte att stödja länder och organisationer som har mindre kapacitet.

Enligt FN:s klimatpanel, som regelbundet summerar forskningsresultat, är det svårt att bevisa samband mellan enskilda extrema världshändelser och klimatförändringar. Däremot finns det en betydande enighet i forskarkåren om kopplingen mellan en ökad frekvens av extremväder när halten av växthusgaser i atmosfären ökar. Extremväder tenderar numera p.g.a. ett förändrat klimat att få en allvarigare karaktär och flera länder på olika kontinenter genomlever värmerekord.

Det globala klimatavtal som slöts i Paris hösten 2015 om att begränsa uppvärmningen till max två grader och sikta på 1,5 grader är ett genombrott i klimatarbetet. *Agenda 2030* innebär 17 globala mål för en hållbar utveckling och de spänner över sociala, ekologiska och ekonomiska hållbarhetsfrågor. Agendans mål nummer 13 handlar om klimatfrågor och samtliga samhällssektorer, inklusive civilsamhället och samfund förväntas kraftsamla och bidra till utsläppsminskningar. Ett aktivt klimatarbete har blivit ett tecken på god etik och en vilja att bidra till det gemensamma bästa.

Som en konsekvens av Parisavtalet antog Sverige 2017 ett nytt klimatpolitiskt ramverk, en parlamentarisk överenskommelse, som binder kommande regeringar till att bl.a. lämna klimatredovisning varje år och ta fram en klimathandlingsplan varje mandatperiod. En energiöverenskommelse slöts 2016 om att uppnå ett förnybart energisystem till 2040. Enligt Statistiska centralbyrån visade dock utsläppen av växthusgaser oförändrade värden i Sverige 2017.

Tidigare behandling i kyrkomötet

Svenska kyrkan är landets största religiösa samfund och medlemsorganisation, en av Sveriges största fastighetsägare, den största förvaltaren av mark samt den femte största inom skog.

Kyrkomötet har under många år och vid ett flertal tillfällen behandlat frågor inom hållbarhetsområdet, inte minst inom klimat och miljöområdet. Under den senaste mandatperioden har t.ex. frågan om praktisk uppföljning av biskopsbrevet om klimat

behandlats i Ekonomi- och egendomsutskottets betänkande 2014:9. Motion 2014:52 avslogs men i betänkandet framgår det vilken central samhällsfråga med teologisk och etisk bärning klimatomställningen är. Utskottet menade vidare att mot bakgrund av att biskopsbrev intar en särställning inom Svenska kyrkan förutsätts det att alla organisatoriska delar inom Svenska kyrkan tar till sig aktuella biskopsbrev och dess uppmaningar till handling i den dagliga verksamheten.

I kyrkomötet samma år behandlades frågan om klimatmål för den nationella nivån i Svenska kyrkan, Kr 2014:4, och kyrkomötet beslutade att med anledning av motion 2014:94, punkt 1, uppdra till kyrkomötets presidium att utarbeta och implementera uppföljningsbara klimatmål för kyrkomötet i enlighet med vad utskottet anfört. Utskottet ansåg att kyrkomötet bör utgöra en förebild för Svenska kyrkans arbete med klimatfrågor och ta ytterligare steg i denna riktning genom att konkretisera och formalisera uppföljningsbara klimatmål, t.ex. genom att miljöcertifiera kyrkomötet.

Till förra årets kyrkomöte överlämnade kyrkomötets presidium en rapport om kyrkomötets miljöpåverkan och med information om hur presidiet beslutat anta en miljöpolicy för kyrkomötets räkning och miljödiplomerat kyrkomötets sessioner enligt den standard som finns för större möten och sammankomster i Svenska kyrkan. Presidiets skrivelse 2017:2 *Kyrkomötets miljöarbete* behandlades i Kyrkorättsutskottet, Kr 2017:2, och utskottet menade i sina överväganden att detta inte ska tolkas som en avslutad process utan de intentioner och miljömässiga ambitioner som presidiet gett uttryck för måste fullföljas.

Hållbarhetsredovisning för den nationella nivån

Kyrkostyrelsen ansvarar för Svenska kyrkans hållbarhetsarbete för den nationella nivån. Den årliga hållbarhetsredovisningen, som genomförts i tre år, genomgår extern revision utifrån standarden *Global Reporting Initiative*.

Svenska kyrkans internationella arbete följs upp genom en extern revision i förhållande till *Core Humanitarian Standards*. Denna standard bygger på nio åtaganden som berör olika hållbarhetsaspekter. Organisationen *Humanitarian Quality Assurance Initiative* granskar regelbundet verksamheten för att säkra efterlevnaden. En klagomålsmekanism för den internationella verksamheten är ytterligare ett verktyg för uppföljning och kvalitetssäkring.

Solcellsanläggningar

Solenergi förväntas spela en allt viktigare roll i Sveriges framtida energisystem. Förbättrad teknik och minskade kostnader har de senaste åren gjort solenergin allt mer konkurrenskraftig. Utformningsmässigt går utvecklingen snabbt framåt med design som kan fungera även i kulturmiljöer. Antalet nätanslutna solcellsanläggningar ökade enligt Energimyndigheten med drygt 52 procent mellan åren 2016 och 2017, men är fortfarande en liten del av den totala elproduktionen i Sverige och den är lägre än i resten av Europa.

Frågan om solcellsanläggningar behandlades i kyrkomötet 2015, Ekonomi- och egendomsutskottets betänkande 2015:9 *Solceller på kyrktak*, med anledning av motionerna 2015:17 och 2015:73. I utskottets överväganden nämndes det då nystartade projektet om solceller i skyddade kulturmiljöer som äger rum i nära samarbete med antikvariska myndigheter på både central och regional nivå som skäl för avslag av motionerna samt att utskottet ansåg att det pågår ett arbete med att miljöanpassa och energieffektivisera Svenska kyrkans lokaler i pastorat och församlingar.

Inom fastighetsförvaltningen i Svenska kyrkan har man arbetat länge med hållbarhetsfrågor vilket i praktiken utgjorts av bl.a. energieffektiviseringsåtgärder och omställning till förnybara energikällor. Till det senare hör möjligheten att bidra till ökad produktion av förnybar energi, exempelvis genom solceller. En betydande andel av Svenska kyrkans byggnader är inte kulturskyddade vilket lett till att solenergi i viss utsträckning installerats på sådana tak.

Den totala solenergiproduktionen inom Svenska kyrkan 2017 var uppskattningsvis cirka 540 MWh, vilket motsvarar drygt 30 genomsnittliga eluppvärmda villors årliga elanvändning. I Sverige finns ännu inga exempel på montage i skyddade kyrkomiljöer, däremot har en hel del solcellspaneler monterats på församlingshem och kyrkor byggda efter 1940, som inte omfattas av den generella tillståndsplikten enligt kulturmiljölagen.

Vägledning för solenergi

De kulturhistoriskt skyddade kyrktaken uppbar ett stort egenvärde som tidsdokument över olika konstruktionslösningar, hantverkstraditioner och materialval, vilket bidrar till byggnadens karaktär, men de utgör även en möjlighet för solenergimontage. Vägledningen *Solenergi i skyddade kyrkomiljöer* har utarbetats på Svenska kyrkans nationella nivå och planeras publiceras under hösten 2018. Vägledningen vänder sig både till den förvaltande församlingen och andra intresserade. Målet är att den ska bidra till att församlingar både ska kunna göra väl avvägda val vid långsiktiga energi- och hållbarhetsinvesteringar och samtidigt utgöra underlag för diskussioner inom Svenska kyrkan och med kulturvårdande myndigheter i olika sammanhang.

Vägledningen omfattar både inspiration och information från idéstadiet till drift och underhåll av färdig anläggning. Avsikten är att förmedla kännedom om vikten av att arbeta fram kvalitativa underlag för vidare resonemang i myndighetsprocesser, ansökan om finansieringsstöd och upprättande av realistiska kalkyler. Likaså vikten av att ha tidiga kontakter med sakkunniga och samråd med tillståndsgivande myndigheter, vilket är en förutsättning för ett realistiskt projekt.

Ett utkast till vägledning remissbehandlades förra hösten och bl.a. Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelserna och Sveriges kommuner och landsting inbjöds att lämna synpunkter på innehållet. Ett uppföljningsseminarium med dessa organisationer genomförs i november i samband med att vägledningen är klar.

Kyrkoreservaten

För att uppnå ett hållbart skogsbruk arbetar stiftet idag med de erkända hållbarhetscertifieringarna *Forest Stewardship Council* och *Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes*. Samtliga stiftsförvaltningar är certifierade av något av dessa organ och sex stift är certifierade av bägge.

När det gäller avsättningar av skogsmark ställer dessa certifieringar bl.a. krav på att minst 5 procent av den produktiva skogsmarksarealen ska undantas från aktivt skogsbruk. På den punkten överträffar Prästlönetillgångarna certifieringskravet, i och med att 9 procent av skogsmarken är frivilligt avsatt. De områden som är avsatta redovisas på www.skyddadskog.se.

Kyrkoreservaten är något som de flesta prästlönetillgångsförvaltningar arbetat med sedan flera år tillbaka. Ett kyrkoreservat kan också vara naturreservat, men behöver inte vara det. Det är områden med stora sociala och/eller höga naturvärden som undantagits från aktivt skogsbruk efter beslut i stiftens egendomsnämnder för att t.ex. bevara den biologiska mångfalden. Dessa områden överlappar till viss del områden som klassas som frivilliga avsättningar, varför det är svårt att säga hur stor

areal förvaltningarna har avsatt totalt. Den senaste uppgiften är att kyrkoreservaten omfattade totalt 2 599 hektar. Begreppet kyrkoreservat används trots att det försvårar jämförelser med andra skogsförvaltare, som inte använder begreppet.

Här följer exempel på hur några stift presenterar sina kyrkoreservat på Svenska kyrkans webbsida:

www.svenskakyrkan.se/karlstadsstift/kyrkoreservat

www.vasterasstift.nu/kyrkoreservat

www.svenskakyrkan.se/uppsalastift/kyrkoreservat

www.svenskakyrkan.se/uppsalastift/kyrkoreservat

Klimarbete i stiftet

Svenska kyrkan arbetar med klimatfrågorna på flera olika sätt. Frågor som berör människans ansvar för skapelsen och de andliga och existentiella frågor som klimatet väcker lyfts i gudstjänster, konfirmandarbetet och i andra sammanhang. Utöver detta sker miljödiplomering, ett arbete inom det internationella arbetet samt arbete kopplat till Svenska kyrkans tillgångar som fastigheter, skog, mark och finansiellt kapital.

Miljödiplomering möjliggör ett strukturerat och målstyrt arbetssätt genom miljöledningssystem. År 2016 arbetade 13 procent av Svenska kyrkans enheter med miljöledning. Antalet miljödiplomerade enheter är störst i Göteborg, Lund och Stockholms stift.

Nationell nivå har skapat hållbarhetsfonder, *Ethosfonderna*, som samtliga enheter inom Svenska kyrkan kan investera i. Fonderna lever upp till den av kyrkostyrelsen antagna finanspolicyn och kapitalförvaltningsrådets placeringsriktlinjer, vilket innebär att fonderna främjar investering i bolag som bidrar till att försöka lösa klimatutmaningen samtidigt som bolag som utvinnet fossil energi utesluts. Möjligheten att investera i s.k. gröna obligationer till lägre avgift har också upphandlats.

Insatserna för att integrera hållbarhetsperspektiven har stärkts bl.a. i arbete med administrativ samverkan och i arbetet för gemensamt ansvar för fastigheter och kyrkor samt den miljöanalys som genomförs innan nationella ramavtal sluts.

Vissa delar av Svenska kyrkans klimatarbete kan inte mätas eller fångas på ett enkelt sätt. Medan andra delar kan följas genom statistik. Genom enkäten *Ekonomisk redogörelse*, som är obligatorisk för alla enheter inom Svenska kyrkan att svara på, finns nationell statistik i Svenska kyrkan inom området. Uppgifterna från enkäten tyder på att kapaciteten på många håll brister och att det saknas en strategi för att målinriktat hantera verksamhetens klimatpåverkan. Denna bild bekräftas i kyrkokansliets dialog med stiftet i olika samverkansgrupper som idag arbetar med relaterade frågor. Kapaciteten och resurser för att ta ett klimatansvar varierar kraftigt inom Svenska kyrkans stift, både för att utöka det egna arbetet i stiftsorganisationen och i främjandearbetet. Cirka en fjärdedel av Svenska kyrkans enheter har antagit en miljöpolicy och en tredjedel har antagit resepolicyer.

Erfarenheten från församlingar som arbetat länge med klimat- och miljöfrågor visar att ett aktivt klimatarbete kostar i form av personella och finansiella resurser. Stift som genomfört större projekt beskriver dock betydande kostnadsbesparingar på sikt. En ökad medvetenhet i miljöfrågor leder ofta även till minskad resursförbrukning överlag. De stift som utfört eller arbetar med större samverkansprojekt lyfter ofta resurser, kompetens, långsiktighet och strategier, förankring och delaktighet som framgångsfaktorer för främjandearbetet och effekter på lokal nivå.

Linköpings stift

Linköpings stift betraktas av många som förebild vad gäller strategiskt arbete inom klimatområdet. Stiftet offentliggjorde en klimatstrategi 2016 och har formulerat effektmål att sikta mot i det egna främjandearbetet. Delmål konkretiserar de utsläppsminskningar man ämnar bidra till på lokal nivå genom stöd och ökad samverkan, inom kyrkans liv och verksamhet, fastigheter, transporter, kyrkogårdsförvaltning och prästlönetillgångar. Exempelvis har samtliga enheter deltagit i stiftets energikartlägningsprojekt för att minska energianvändningen och alla enheter har anslutit sig till stiftets gemensamma ramavtal.

Stiftet redovisar varje år stiftets totala utsläppsminskningar och ger kontinuerligt stöd i form av utbildningar, erfarenhetsutbyte och nätverksbyggande för relevanta yrkesgrupper och förtroendevalda. Stiftet har en anställd klimatsamordnare men arbetet bärs av flera andra medarbetare.

www.svenskakyrkan.se/linkopings-stift/miljo-klimat

Utskottets överväganden

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar avslå motion 2018: 52.
2. Kyrkomötet beslutar bifalla motion 2018:55.
3. Kyrkomötet beslutar avslå motion 2018:74.

Klimatförändringarna är sannolikt den största gemensamma utmaningen som mänskligheten står inför. Trots detta ökar de globala utsläppen av växthusgaser kontinuerligt och de som bidragit minst till den kritiska situationen, riskerar att drabbas hårdast. Detta är en framtidsfråga för skapelsen där utgången avgörs nu.

Förvaltarskapsutskottet anser att det är nödvändigt att ta ett samlat grepp om klimatfrågorna i Svenska kyrkan och genom gemensamt strävande stärka kyrkans olika enheter för omställning. Detta trots att det redan finns ett målmedvetet klimatarbete i flera församlingar i Svenska kyrkan. Gemensamma mål och goda samverkansformer mellan kyrkans nivåer skulle kunna effektivisera arbetet.

Därför välkomnar utskottet motion 2018:55.

Genom det utvecklingsarbete som gjorts och de goda erfarenheter som finns av klimatstrategiarbetet i Linköpings stift finns det all anledning för den nationella nivån att stödja och möjliggöra även för andra stift och församlingar att bidra till världens klimatmålsättningar genom att arbeta strategiskt och målmedvetet för att minska våra klimatavtryck. En strategi med nyckeltal som vägledning och för jämförelse mellan stiftet vore värdefullt.

Utskottet har under överläggningen tagit del av *De ungas kyrkomötes* motionssvar där de unga menar att en klimatstrategi kan fungera uppmuntrande. De menar att det är bra om stiftet kan söka ekonomiskt bidrag för de satsningar stiftet ser behövs och som de vill göra, utan att medlen bidrar till detaljstyrning.

Det är angeläget att göra det möjligt för kyrkans enheter att erhålla ekonomiska medel för att minska klimatpåverkan. Utskottet menar att ett nationellt program inte ska begränsa den lokala mångfalden, utan stödja och främja ett kvalificerat och lokalt klimatarbete. Däremot kan samverkan, gemensamma insatser och erfarenhetsutbyte ge draghjälp åt de stift och församlingar som har mindre resurser.

Svenska kyrkans miljödiplomering kan vara en av de komponenter som ligger till grund när det utformas strategier, då flera församlingar redan strukturerar sitt klimatarbete i det systemet. Genom de erfarenheter som delades från Linköpings stift under

utskottets överläggning vill utskottet understryka att klimatstrategier och miljödiplomeringen kompletterar varandra.

Utskottet uppskattar de intentioner och det engagemang som finns bakom övriga motioner i detta betänkande, men förordar ett samlat grepp, varför utskottet föreslår att motion 2018:52 avslås i sin helhet. Den specifika frågan om solceller, likaså annan förnybar energi bör ingå i den större kraftsamling till stöd för stift och församling som utskottet vill se. Ytterst har församlingarna ansvaret att hantera lokala frågor som solcellsanläggningar. Vägledningen *Solenergi i skyddade kyrkomiljöer* som nämns i bakgrundstexten utgör inom kort ett stöd både för stiftens egendomsnämnder och utskott samt kyrkoråd. Det finns anledning att samtidigt som t.ex. solcellsanläggningar uppmuntras beakta de kulturvärden som finns, så att ingrepp i kulturarvsmiljön sker med omsorg och försiktighet.

Då utskottet kan konstatera att begreppet kyrkoreservat redan är etablerat föreslås kyrkomötet att avslå motion 2018:74.

Utskottets förhoppning är att ett gemensamt strategiskt klimatarbete ska bidra till ökat engagemang på samtliga nivåer i Svenska kyrkan och att arbetet intensifieras. Utifrån ovan angivna anledningar föreslår utskottet att kyrkomötet ska uppdraga till kyrkostyrelsen att i enlighet med motionens förslag undersöka och arbeta fram former för framtagande av ett nationellt täckande program för klimatstrategi, så att arbetet ska kunna genomföras i samtliga stift.

Slutligen vill utskottet betona hur viktigt det är att ett program för klimatstrategier går hand i hand med det nyetablerade nationella programmet för *Lärande och undervisning* och att det formuleras gemensamma skapelse- och ekoteologiska utgångspunkter.

Uppsala den 4 oktober 2018

På Förvaltarens utskottets vägnar

Gunilla Franzén, ordförande

Marie Nordström, sekreterare

Beslutande: Gunilla Franzén, ordförande, Claes Block, Camilla Persson, Sven Erik Bodén, Björn Andersson, Leif Grip, Stefan Linderås, Anne Olofsson, Lennart Persson, Jan-Åke Isaksson, Sven Ingvar Holmgren, Nadja Elhousny Nygårdh, Margareta Carlsson, Karl-Gunnar Svensson och Leif Nordenstorm.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Kicki Mattsson, Rebecca Hägg, Isak Öhrlund, Gunnel Eriksson, Anna Karin Hammar, Jörgen Åkesson, Victor Månsson, Carin Jakobsson, Elisabeth Werner, Samuel Lilja, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Biskop Johan Dalman har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation

Jag reserverar mig mot utskottets beslut att föreslå bifall till motion 2018:55 till förmån för avslag på motionen.

Vi har redan en miljödiplomering som är framtagen av kyrkostyrelsen, som mycket väl täcker det som bifölls med att ta fram former för framtagande av ett nationellt täckande program för klimatstrategi.

Jan-Åke Isaksson